

Verantwoording en professionaliteit

Geert Kelchtermans
Lezing SOK congres 2 juni 2023

1

Overzicht

***Is verantwoording afleggen een vorm van
professionaliteit van de leraar?***

1. Een dubbelzinnige vraag
2. Verantwoordelijkheid of rekenschap?
3. Vragen/discussie (3C-techniek)

2

1. Verantwoording afleggen?

- = antwoorden op de vraag:

“waarom doe je wat je doet, zoals je het doet”?

- Legitieme vraag aan professionals
- Professionaliteit → bereid én bekwaam om te antwoorden
- Centrale vraag in zorg onderwijskwaliteit
- MAAR: het is ook een dubbelzinnige vraag!
 - **Vanuit welk achterliggend kader (discours) wordt ze gesteld?**

KU LEUVEN

3

Dezelfde vraag, verschillend discours

- Discours
 - = bepaalde manier van denken en spreken over de sociale werkelijkheid (bijv. onderwijs)
 - niet alleen descriptief en communicatief: weerspiegelen, beschrijven, betekenisvol informatie uitwisselen
 - ook constitutief: het creëren, in het leven roepen van de sociale werkelijkheid
- Verantwoordingsvraag kan op 2 manieren begrepen worden:
verantwoordelijkheid opnemen ↔ rekenschap afleggen

KU LEUVEN

4

2. Verantwoordelijkheid of rekenschap?

- Weerspiegelen een *verschillend discours*:
 - Verwachten een verschillend soort antwoord
 - Gaan uit van verschillende invulling van professionaliteit
 - Positioneren de professional op een verschillende manier
 - Lokken bij de professional een verschillend gedrag uit
- DUS: *Verantwoordelijkheid opnemen ≠ rekenschap afleggen*
 - Onterechte begripsvermenging mét gevolgen
 - Weerspiegelen twee verschillende benaderingen van onderwijs en onderwijskwaliteit

2.1. Rekenschap afleggen ?

- Weerspiegelt economische logica
 - Boekhoudkundig → “account-ability”
 - Onderwijs = investering, gericht op rendement (“leerwinst”, “opbrengstgericht werken”)
 - Contractverhouding: Leraar/Producent ↔ Leerling/consument
 - Het gewenste product is helder gedefinieerd
 - De productie is het resultaat van
 - een instrumenteel proces
 - dat transparant en eenduidig verloopt
 - en toepassing weerspiegelt van de meest effectieve en efficiënte methodes (→ instrumentele, technische kwestie)

- Verantwoording = bewijs leveren dat de investering geleid heeft tot het gewenste product
 - → Voorkeur voor ‘objectieve’ evidentie
 - contextonafhankelijk
 - ‘Teacher proof’
 - Meet- en vergelijkbaar
 - → welbepaalde instrumenten: toetsen, testen, ...
- ‘Professional’ wordt gepositioneerd als
 - technisch uitvoerder van meest effectieve didactische scripts
 - Zie ook logica achter “examples of good/best practice”
 - strevend naar immuniteit (indekken, veilig stellen, onkwetsbaar worden)
- Onderwijskwaliteit (en bij uitbreiding professionaliteit) worden feitelijk *gereduceerd* tot wat meetbaar, vergelijkbaar is

2.2. Verantwoordelijkheid opnemen

- Weerspiegelt een pedagogische benadering:
 - leerlingen zijn unieke mensen,
 - die zélf hun plaats in de wereld moeten zoeken en hun unieke levensproject invullen
 - in een proces dat per definitie open is
 - niet reduceerbaar tot vooraf vastgelegde meetbare doelen
 - Leren is een actief proces
 - de lerende leert
 - leraar kan het niet in zijn/haar plaats doen
 - Leraren begeleiden en ondersteunen het leer- en ontwikkelingsproces
 - gecontextualiseerd (niet standaardiseerbaar)

‘Professional’: expertise, engagement en oordelen

- **Expertise:** kennis, vaardigheden, houdingen
 - (vak)inhoudelijk
 - (vak)didactisch
 - ...
- **Engagement**
 - **Ethische relatie:** tegemoet komen aan de educatieve noden van de leerling/de toekomstige generatie
 - Betrokkenheid als persoon
 - Handelen gebaseerd op oordelen

- Verantwoording =
 - argumenterend onderbouwen van de gemaakte keuzes in vormgeving van onderwijspraktijk
 - → centrale plaats voor professioneel oordeel
 - Context in rekening brengen
 - Op basis van evidentie

- Empirische evidentie:
 - Functioneel gebruik van gemeten data
 - → inzicht in inhoudelijke en methodologische beperkingen van gebruikte instrumenten
 - !! Datageletterdheid:
 - *Meten is vergeten wat we niet weten omdat we meten*
 - Complementaire kwalitatieve data (triangulatie), bijv.
 - Observatie
 - Dialoog met leerlingen
 - Interpretatieve analyse leerlingresultaten (bijv. foutenanalyse, misvattingen...)
 - Collegiale dialoog en deliberatie
 - ...
- MAAR: waardengebonden OORDELEN blijft wezenlijk
 - Per definitie betwistbaar; immuniteit = illusie!

Professionele kwetsbaarheid

- = structureel, want inherent kenmerk van de professionaliteit van het leraarschap
 - Géén persoonlijkheidseigenschap
- Bronnen van kwetsbaarheid:
 - Geen controle over essentiële werkcondities
 - Onmogelijkheid om eigen effectiviteit te bewijzen
 - Afwezigheid van onbetwistbare oordeelsbasis
- Professionaliteit vereist dat men die kwetsbaarheid
 - Uithoudt
 - Omarmt en koestert
 - (in plaats van de immuniteit te zoeken)

Meer lezen? Nieuw boek (najaar 2023)

Leraar zijn is leraar worden, eerder dan andersom. Wie je bent als leraar, blijkt uit de praktijk. En uit de verhalen die je erover vertelt. Die praktijk en die verhalen zijn geworteld in de context van tijd en ruimte: in de eigen biografie en de schoolorganisatie. Maar die praktijk en die verhalen evolueren, ontwikkelen. En dat doet ook het beeld dat leraren hebben over zichzelf en hun beroep. Over wat hen drijft en voldoening geeft.

Geert Kelchtermans bestudeerde de ontwikkeling van leraren aan de hand van hun loopbaanverhalen en reikt een begrippenkader aan om te denken en te spreken over leraarschap. Hoe zien leraren zichzelf als leraar? Welke sleutelervaringen kleuren dat beeld? Hoe moeten we de eigen professionaliteit van de leraar zien? Kwetsbaarheid, reflectie als houding en vaardigheid, en de onontkoombaarheid van het pedagogisch oordelen zijn cruciaal hierbij.
<https://www.pelckmansuitgevers.be/leraar-zijn-leraar-worden.html>

KU LEUVEN